

Bortom disharmonin

Ormkraften och dess integration med jaget

Den andra delen i en trilogi om sexualitet och ondska

Av Tomas Stacewicz

2008, 2025 © Tomas Stacewicz. Alla rättigheter förbehållna.

Den framlidne svenske psykoanalytikern Ludvig Igra återger i sin bok *Den tunna hinnan mellan omsorg och grymhet* (Natur och Kultur, 2001, 2003) en talmudisk historia som ger en intressant synvinkel på ondskan vilket belyser dess sanna natur och betydelse för människan.

Berättelsen är kort och kärnfull och handlar om en rabbi som rörts av det mänskliga lidandet så mycket att han genom sin fromhets kraft faktiskt förmått fånga in *jezer-hara*, den onda driften, och dessutom hålla den inspärrad och borta från människornas liv. Den överraskande effekten av denna goda handling lät inte vänta på sig. Människor upphörde i ett slag med att bygga hus, ingen ville anstränga sig, ingen ville bilda familj. Plötsligt utplånades all strävan hos människorna, som tycktes vara helt uppslukade av ett paradisiskt sinnestillstånd. Men eftersom allt detta inträffade i världen och inte i paradiset blev följden att hus och åkrar förföll, djuren for illa och människorna satt lättjefullt och väntade på ingenting – de fann inte ens någon anledning att studera och lära sig något. Det fanns inte heller någon att älska, vilket fick till följd att inga barn kom till världen. När rabbin såg konsekvenserna av vad som hade hänt, när hat, avund och andra mörka krafter i människans inre inte längre tilläts verka, kunde han bara finna en utväg. Han släppte den onda driften fri igen, så att människorna kunde återgå till ett liv där skapande och förståelse igen länkades samman – på gott och ont.

Denna underbara lilla historia är tämligen deskriptiv över hur det egentligen är ställt med människans natur. Egentligen har hon en enda grundläggande kraft eller drift inom sig, i djupet av sitt omedvetna, vilket sedan förgrenas i olika riktningar likt huvudena hos en hydra. Denna har i den exoteriska psykologin kommit att kallas för libido – sexualkraften. Inom esoteriken kallas den för ormkraften, eller som i österlandet *kundalini*. Inom Golden Dawn-traditionen associeras den med den röda sjuhövdade draken – vilket bär en korrespondens med Vilddjuret i Johannes Uppenbarelse och med sjömonstret Leviatan. Den är röd för att beteckna dess eldiga natur. Inom den esoteriska astrologin associeras den med det zodiakala tecknet Scorpio – skorpionen – vilket sägs styra över genitalierna. Inom Golden Dawns symbollära associeras tre olika varelser med detta "kerubiska" Tecken: skorpionen, ormen och örnen. Detta är tre stadier i en process som leder mot sublimering, evolution. Skorpionens Tecken styrs av Mars och därför kallas ormkraften ibland även för Marskraften, vilket återigen vittnar om denna krafts eldiga och energiska natur.

Inom den exoteriska psykologin anses aggressionen utgöra grundvalen för all individuation – själens utveckling från det värnlösa barnet till den vuxna och mogna individen – vilket associerar till begrepp såsom strävan, ambition, initiativkraft, kreativitet, självständighet, etc.

I sig självt är denna ormkraft inte ondskefull men missriktad tar den sig ofta obalanserade uttryck. Dessa obalanserade uttryck ger impulser och drifter hos människan som ofta betecknas såsom ondskefulla. Inom psykoanalysen anses det omedvetnas komplex utgöras av ansamlingar av emotionell energi kring vissa föreställningar, vilket har trängts bort från det medvetna. De härskar fritt i det omedvetna såsom disassocierade element av personligheten utanför jagets kontroll. Deras dynamiska verkan på personligheten visar sig dock i irrationellt beteende i bästa fall och psykisk sjukdom i värsta – neuroser och psykoser.

Den psykoanalytiska processen strävar till att medvetandegöra dessa komplex och frigöra den bundna libidon så att den kan nyttjas i livets tjänst. För sannerligen är ormkraften

synonym med livskraften. Invigning – i mysterieskolor såsom *Hermetiska Orden av Den Gryende Morgonrodnaden* – har samma mål; självkänedom och integration av de disassocierade aspekterna, symboliserade av den sjuhövdade draken, med den medvetna personlighetskärnan. Målet är att Adepten – liksom Babylon (skökan) – skall rida på Vilddjuret och tämja det i Det Stora Verkets tjänst.

Inom den Lurianska Qabalah kallas detta arbete *Tikkun Olam* – Återställelsen. I denna skall det gudomliga ljuset (libidon) frigöras från Qlippoth eller skärvorna. Skärvorna är restmaterialet från en tidigare skapelse som föregick den som vi lever i nu och som slutade i en urtida katastrof. Katastrofen föranleddes av en obalans mellan Geburah och Chesed, de två kompletterande Sefiroth som ger de två pelarna – Jakins Svarta och Boas Vita – sina namn, dvs. de två arketypiska motstridiga krafterna. Därför säger man inom Qabalah att ondskan har sin upprinnelse i Geburah (Strängheten), vilket även kallas Pachad (fruktan), associerat med Mars. Återigen ser vi här en hänvisning till ormkraften (mars-kraften). Ormkraften är sålunda en fallen aspekt av det gudomliga ljuset (L.V.X.), vilket bands upp i de splittrade kärlen – skärvorna – och föll ned på jorden, vilket har en inneboende drivkraft att återförena sig med ljusets ursprungliga källa i Kronan (Kether) – den ursprungliga monaden som innefattar potentialen för allt i skapelsen eller *primum mobile*.^{*} Det är likt lotusblomman som ur vattnens djup strävar mot vattenytan efter solens ljus.

Ludvig Igra gör i sin bok *Den tunna hinnan mellan omsorg och grymhet* en analys av ondskan. Han menar att det egentligen inte finns en ondskan utan en ursprunglig kraft i det omedvetna som har potentialen att utvecklas till destruktivitet och grymhet eller kärlek och kreativitet. Ondskan och godheten är sålunda innefattade i en och samma princip.

I sin bok gör Igra en intressant analys om skillnaderna mellan den dualistiska världssynen i de förmonoteistiska religionerna, i synnerhet Zoroastrismen, och den senare monoteismens enhetstro. Inom de dualistiska religionerna existerar det en ständig kamp mellan ljuset och mörkret. Detta har sin motsvarhet i den kristna religionen genom kampen mellan Gud och Satan, vilket för mig alltså gör kristendomens teologi till en övervägande polyteistisk eller åtminstone förmonoteistisk lära. Detta erinrar om gnosticisms tro på kampen mellan Demiurgen och Gud.

Inom den judiska monoteismen etableras dock synen på att ingenting kan finnas utanför Guds överordnade kontroll, att Gud är skaparen av både godheten och ondskan. Det är ett rejält avstamp från den zoroastriska dualismen. Igra citerar en bön av Jesaja i olika bibelöversättningar vilket ådagalägger detta oomtvistliga förhållande:

Vare sig det sker i polemik med persisk dualistisk religion eller ej så lägger Jesaja (45:7) i den gamla bibelöversättningen dessa ord i Guds mun: «jag som danar ljuset och skapar mörkret, jag som ger lyckan och skapar olyckan». I den nya bibelöversättningen har «skapar olyckan» mildrats till «skapar ofärd». I en engelsk översättning av Bibeln finner vi dock en ännu starkare formulering. Där är Gud «skapare av det onda» (maker of peace and creator of evil). Detta är en tung börda för den mänskliga själen att bära: den stränga monoteismens insisterande på att det inte finns två yttersta orsaker till existensen av gott och ont, utan en enda. Dualismen ger däremot en möjlighet att bevara föreställningen om en «god» Skapare som inte har något ansvar för de mörka och onda krafterna i tillvaron. (Igra)

^{*} Geburah är den röda och Chesed den blå sfären på Livets Träd medan Kether är den vita (se sidan 8).

Människan har ofta svårt att förlika denna syntes faktum och psykoanalysens förklaring till detta är att barnet på grund av svårigheter under sina tidiga uppväxtår enligt Melaine Klein utvecklar den s.k. "schizo-paranoida positionen". Ludvig Igra definierar denna position enligt följande ordalag:

Den schizo-paranoida [positionen] präglas av att världen och självet befinner sig i ett relativt ointegrerat och uppdelat tillstånd och denna uppdelning tjänar flera syften. Det som avskiljs från varandra är goda respektive onda upplevelser. I den schizo-paranoida positionen är den förhärskande ångestformen av förföljelsekaraktär, vilket innebär en skräck för att övermannas av onda krafter. Denna skräck kan vara så stark att det inte tycks räcka med att söka tillflykt hos goda krafter. Som skydd behövs det något eller någon som är fast och till synes oförstörbar. Det krävs en stark, ofelbar och därmed *idealiserad* makt som upplevs ha tillräcklig kraft att stå emot det onda. Denna plats kan fyllas av en idealiserad föräldragestalt, en alltigenom god Gud eller den Allvise Ledaren för den totalitära staten. Alla dessa auktoritetsfigurer svarar mot djupa mänskliga behov och kan lätt exploateras av maktlystna ledargestalter.

«Det onda måste kunna lokaliseras någon annanstans än inom mig själv, annars går jag under» skulle kunna vara det credo som präglar den schizo-paranoida positionen. I denna position kan vi finna en uppgivenhet och ett tvivel på att känslor eller uppfattningar av motsatta kvaliteter kan sammanföras inom en och samma individ utan att en katastrof inträffar. Det onda måste förläggas till andra trossystem, andra raser eller till andra människor beroende på vad som utgör det aktuella behovet. Vi kan säga att *projektion*, det vill säga tendensen att förlägga en aspekt av det egna självet, god eller ond, hos någon annan, spelar en central roll. Det är den andre som är föraktlig eller svag, inte jag. Kategorierna blir enkla och nyanserna få. En svart-vit syn på verkligheten blir den ofrånkomliga följden. (ibid.)

Igra beskriver också en motsatt position om han kallar den "integrativa" och som utgör en mer mogen inställning till jaget och sin omgivning:

Människolivets inneboende villkor kräver att dessa skillnader erkänns och förs samman. De flesta handlingar vi utför kommer att förkroppsliga någon form av möte mellan motsatser eller skillnader såsom gott och ont, kvinnligt och manligt, stor och liten eller stark och svag. Ingenting i livet kan otvetydigt hänföras till den ena eller andra kategorin.

Människans inneboende strävan att trots detta föra samman motsatser, hennes ständiga inre kamp med dualismen, är....ett uttryck för den integrativa positionens strävanden.

I den integrativa positionen kan individen känslomässigt acceptera att goda och onda sidor faktiskt kan finnas hos en och samma person. En tillit har uppstått inför utmaningen att sammanföra de båda aspekterna. Då sker även något annat (jag märker medan jag skriver att Melanie Klein verkligen kan beskrivas som en psykoanalytisk teolog, men det får man knappast säga högt eftersom Klein, som så många andra i Freuds efterföljd, betraktade sig som en gudlös psykoanalytisk forskare). Ångesten gäller inte längre uteslutande den egna överlevnaden utan vidgas till att också inbegripa omtanke om den andra. Ett ansvarstagande för det egna känslolivets börjar utvecklas och därmed framträder behovet av att gottgöra de egna grymma fantasierna om den man är beroende av och älskar.

Genom hela livet kommer vi att röra oss mellan dessa båda positioner. De är....inte stadier som man passerar och därefter lämnar bakom sig; snarare kan de ses som grundkategorier genom vilka vi ständigt formar och omformar vår livsvärld. Samspelet mellan grundkategorierna kan betraktas som en strävan efter att finna en balans mellan enhet och mångfald i vår inre värld. Det största själsliga arbetet avkrävs vi alltså i den integrativa positionen. (ibid.)

Melaine Klein kallade själv den integrativa positionen för "depressiv" vilket hänsyftar på att det ofta är en smärtsam process att möta och integrera motsatserna i sin egen själ. Det är också något som kan bekräftas av de smärtsamma erfarenheterna som följer på den initiativiska processen i Golden Dawn och som ytterst måste passera genom "själens mörka" natt, vilket kännetecknas av just detta möte och en gryende integrationsprocess. Detta beskriver Igra med följande ord:

Varje ny integrering, varje sammanförande av det som hållits åtskilt i den inre världen är delvis smärtsamt, eftersom integration leder till att individen måste ge upp invanda och omhuldade föreställningar. Den som kan det förs in i en mer motsägelsefull och sammansatt syn på både omgivningen och det egna självet. Varje sammanfogande av det som varit skilt åt leder till smärta i den meningen att vi ständigt tvingas ge upp illusioner om oss själva och världen, ständigt tvingas ompröva, ständigt måste brottas med de tvivel som «den som vet» aldrig behöver anfäktas av (annat än i projicerad form, när en sådan människa måste lägga ner kraft på att jaga avfallingar, avvikare och förrädare). Denna integrativa process i vårt känsloliv är nödvändig för att utveckling och mognad skall kunna bli möjlig. (ibid.)

Detta tycker jag ganska väl beskriver själva essensen i *Tikkun Olam*, återställelsen, vilket syftar att av den jordiska människan omdana henne till den nya Adam, vilket i alkemin symboliseras av androgynen – den integrerade människan (se illustrationen till höger). Sålunda delar människan – *mikrokosmos* – den egenskapen med Gud – *makrokosmos* – att hon har kunskapen om ont och gott. Det är, säger Igra, detsamma som att vara ond och god på samma gång. Denna insikt och detta erkännande är en nödvändig förutsättning för återvändandet till det paradisiska tillståndet. Kunskapen om ont och gott erhöll människan när de åt av den förbjudna frukten och i och med det inträdde människan i medvetandets och dualismens kategoriserande värld: man och kvinna, gott och ont, liv och död, före och efter, etc. Det paradisiska urtillståndet kännetecknades istället av en omedveten tillvaro av tidlöshet och frånvaro av dualistiska kategorier. Därigenom utvecklar människan viljekraften – "den fria viljan" – men också känslor av skam och skuld – arvsynden. Skapelsemyten beskriver sålunda människans födelse. Intressant nog ger syndafallet även en hänvisning till hur människan skall lämna sitt fallna tillstånd, som enligt Igra är följande:

Myten om Edens lustgård härbärgerar en paradox i den meningen att kunskapens och självmedvetandets väg, sedan vi en gång fötts och trätt in i tiden, är den enda väg som står oss till buds för att återfinna den förlorade helheten. Men frestelsen att sluta sinnet för att uppnå stabilitet är en ständig frestelse. Hur frestande är det inte att stelna i och deformeras av dualismens potentiellt statiska och därmed våldsskapande kategorier. Skillnaden är avgrundsdeep mellan statisk faktalagring och låsta övertygelser å den ena sidan, och å den andra sidan ständig nyfikenhet i form av en rörelse där man är «på väg att förstå» eller «på väg att lära känna» den som ännu är okänd.

Intressant nog var Adam och Eva, innan nyfikenheten tog överhanden, fria att äta frukt från Livets träd som gav evigt liv. Men enligt Guds egna resonemang skulle de då bli «som en av oss, med kunskap om gott och ont. Nu får hon inte plocka och äta också av livets träd, så att hon lever för alltid.» (Första Moseboken 3:22.) När de var tvungna att lämna Paradiset spärrades därför deras väg till Livets träd av en ängel. (ibid.)

Människan är sålunda av en gudomlig natur men för att göra sig helt medveten om denna måste hon vandra på jorden och lära sig av livets erfarenheter och hårda skola som är

nödvändig för att kunna skörda visdomen och ej blott kunskapen om det onda och det goda nödvändig för att erhålla odödligheten.

Jag skulle innan vi avslutar vilja tillföra ännu en motsatsernas kategori: det medvetna och det omedvetna – vilket i den ockulta psykologin benämns såsom *det undermedvetna* respektive *det jag-medvetna*. Inom den ockulta uttolkningen av skapelsemyten symboliserar Adam och Eva dessa två principer – Adam är det jag-medvetna och Eva det undermedvetna. I de normala tillstånden hos människan är kommunikationen mellan dessa två huvudprinciper inom människan dysfunktionell och styrs av ett ofokuserat seende och föreställda villfarelser. Men för att kunna återvända till sin paradisiska tillvaro krävs ett eftersträvanvärt tillstånd som förevisas i denna illustration av Tarottrumfen Nr. 6 – ”De älskande”:

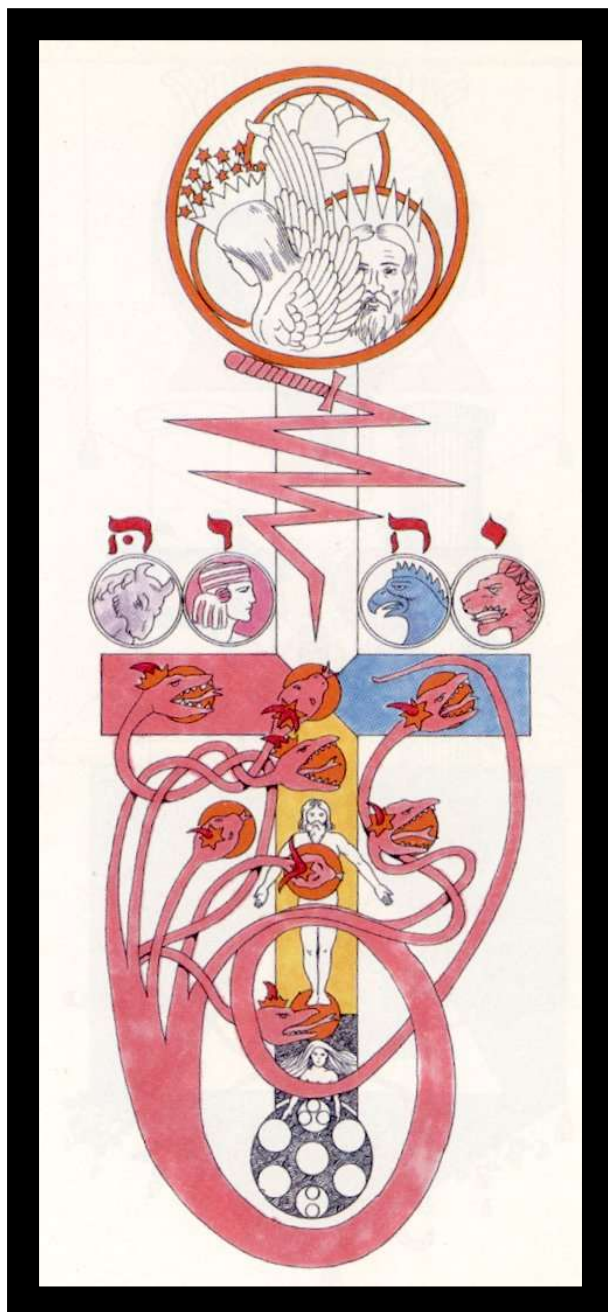

Trumf Nr. 6 – De älskande

Observera att Adam (det jag-medvetna) tittar på Eva (det undermedvetna) och att hon i sin tur tittar upp till Ängeln. Denna ängel är tillika ängeln med det ljungande svärdet som hindrar människan från att återvända till paradiset men samtidigt även en symbol för *det övermedvetna*. Detta är den högre aspekten hos människan (av Qabalisterna kallat *Neshemah*) som är förbindelsen med det andliga och i förlängningen med Gud (vilket i detta sammanhang *inte* är det samma vad som Teurgisterna kallar för ”Helige Skyddsängeln”). Eva observerar Ängeln emedan hon emottager influenser från det övermedvetna, vilket förmedlar dessa impulser (intuitionen) vidare till det jag-medvetna

eller Adam som observerar det undermedvetna i Eva. Eva står för den registrerande aspekten av psyket som förmedlar den yttre sensoriska såväl som den inre föreställningsvärlden till medvetandet.

Denna balans som kan ses i Tarottrumfen ovan visar på vikten av jämvikt mellan båda dessa principer – såsom jämlikar. Syntesen av denna bild är naturligtvis androgynen ovan på sidan 5. Den bistra sanningen om det verkliga tillståndet hos den naturliga människan är det som så väl porträtteras av Golden Dawn-diagrammet *Edens Lustgård efter Fallet*:

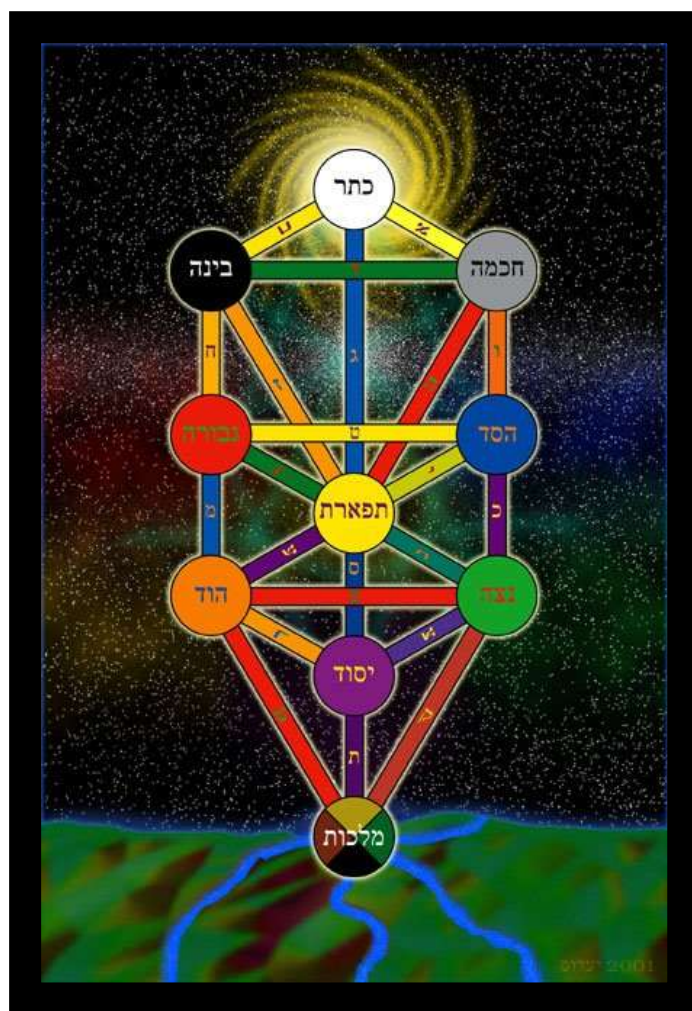

Edens Lustgård efter Fallet

Detta är även illustrativt för den kleinianska schizo-paranoida positionen. Det undermedvetna (Eva) är förpassat till ett omedvetet tillstånd där Adam är ensam härskare och konung i sitt eget hus – eller i alla fall så hyser den naturliga människan denna

narcissistiska föreställning om sin egen omnipotens. Samtidigt så står hela psyket under den röda sjuhövdade drakens inflytande – som nu har stigit – vilket är symboliskt för de omedvetna komplexens egentliga herravälde över psyket. Detta är ormkraften i sitt obalanserade tillstånd – det är den sanna innebörden av ondskan i människan.

Jag vill därigenom problematisera Ludvig Igras jämförelse mellan ondskan å ena sidan och godheten å den andra. Detta anser jag bestämt är en farlig villfarelse – utifrån ett Qabalistiskt perspektiv – ty ”ondska” är blott obalans och ”godhet” balans. Förvisso hävdar den sabbatianska qabalisten Nathan av Gaza att det inom Gud existerar både ett ”tankefullt” och ett ”tankelöst” ljus, och att det senare bär potentialen till ondskan. Det är också det tankelösa ljuset som är upprinnelsen till obalansen i Geburah (det femte Sefirat räknat uppifrån) vilket helt fördärvar den första skapelsen och ger upphovet till Qlippoth. Men det är inte detsamma som att påstå att den svarta pelaren, vilket får sin näring av Geburah, är ”ond” och den vita ”god”. Det är en motsägelse att tro att balans kan uppnås genom att ställa balans mot obalans. Låt mig förklara varför. Enligt Den Heliga Qabalah är tillvaron uppbyggt av 10 Sefiroth vilket arrangeras i ”Livets Träd” på ett speciellt sätt (se illustrationen nedan).

Livets Träd

Illustrationen förevisar de 10 Sefiroth arrangerade i fullkomlig balans. När de hamnar i disharmoni med varandra – när jämvikten störs – omdanas de till *Sitra Achra* eller ”den andra sidan”. Ett Sefira blir då istället ett *Qlipa*, en obalanserad version av ett balanserat Sefira. Den sjuhövdade draken i illustrationen på sidan 7 är symbolen för

detta tillstånd av obalans. Målet är att balansera draken – eller ormkraften – att leda den genom ”Mellersta Pelaren” på Livets Träd – balansens eller ”mildhetens” Pelare (som utgörs av de fyra mellersta vertikala Sefiroth) – så att den libidinösa L.V.X.-kraften kan återförenas med den ursprungliga monaden (den vita sfären i Livsträdets diagram) eller Kronan (Kether). Vägen tar sin början från det lägsta Sefirat – Malkuth – materians rike vari Qlippoth (eller Draken) har sin boning och färdas i sin ascendering via det balanserande Sefirat *Tifareth* (den gula sfären mitt på Livets Träd), symbolen för det jag-medvetna.

Ett Qabalistiskt axiom säger att ”Kether är i Malkuth och Malkuth är i Kether”, vilket är ett annat sätt att säga ”det som är ovan är såsom det som är nedan, och det som är nedan är såsom det som är ovan” (Smaragdtavlan). Detta är det samma som att mena att det materiella och andliga, himmel och jord, är integrerat. Drakens krafter – libido – är integrerat med jaget (och därmed i balans) och står under jagets verkliga herravälde att nyttjas av den fullkomnade Adepten.

Fines.

Om konsten: Försättsbladet pryds av en moderniserad illustration av demiurgen Ialdabaoth, konstnär okänd. Trumfkortet *De älskande* har designats av Paul Foster Case, ritats av Jessie Burns Parke och färglagts av Tomas Stacewicz. *Edens Lustgård efter fallet* har hämtats från The Golden Dawn (1937). Livets träd (*Minutum Mundum*), יעדוס, 2001. *Rebis* (hermafrodit), trad.